

Nybyggerne på Randbøl Hede:

Fortællinger omkring Frederikshåbsvej 48 og 50

Fortalt af Svend Aage Hansen

Nybyggerne på Randbøl Hede

Indledning

Forskellige fortællinger omkring Frederikshåbvej nr. 48 og 50, beliggende på østsiden af Randbøl hede.

Disse historier har jeg nedskrevet efter opfordring af en god ven, som jeg arbejder en hel del sammen med som frivillig medarbejder på "Randbøl Sogns Museum" på Grindstedvej i Vandel. Hans opfordring lød som følgende:

Svend Aage, du har oplevet så mange ting hos f. eks. familierne Berthelsen, at jeg synes du skulle nedfælde disse på skrift, da de jo ellers vil gå tabt .

Som sagt så gjort og hermed følger så diverse oplevelser, som jeg kan huske dem, Beretningerne vil især omhandle familien Hansens arbejde hos tandlægeparret Else og William

Berthelsen fra Vejle, der overtog huset på Frederikshåbvej nr. 48 - "lille Rybjerg" - efter kunstmaler Alfred Mårtens, som lod det bygge i 1919. Her boede han kun til 1923, hvorpå han byggede nabohuset – Frederikshåbvej nr. 50 – "Randbølhus", som han selv gav navnet "Ty – i- ly".

Tandlægeparret beboede derpå "lille Rybjerg" i en ca. 60 års periode.

William Berthelsen var foregangsmand for fredningen af Randbøl hede. Derudover var han en ivrig amatørarkæolog og lavede en hel del udgravninger og fund i Vejle ådal, hvorved han høstede stor anerkendelse.

William Berthelsen og hans kone, Else Berthelsens, urner er nedsat i en lille gravhøj i nærheden af deres mangeårige residens på østsiden af Randbøl hede.

I beretningerne her vil jeg vælge at bruge navnene tandlæge

Berthelsen og fru Berthelsen. Fru Berthelsen brugte selv navnet "Veb", når hun omtalte sin mand. Engang efter at fru Berthelsen var blevet enkefrue havde jeg taget min søn – Michael - med ud for at reparere noget træværk og etablere et langt træplankeværk ud mod en lille vej, der førte op til skovfoged Hammers skovparcel, som lå længere op ad vejen. Så sagde fru Berthelsen: " Svend Aage, nu hvor du har taget din søn Michael med herud – har du så tænkt på, at familien Hansen har arbejdet for familien Berthelsen i 4 generationer, det er der ikke mange, der kan sige - og dette måtte jeg jo give hende medhold i.

I øvrigt: Stolperne til plankeværket blev inden nedgravningen sænket i et kar med blåsten, hvor blåstenene herefter stod og trak op i den nederste meter af pælene. Dette blev gjort for at disse ikke skulle rådne i jordsmundet (betegnelse for det sted,

hvor pælene rammer jorden), som granpæle ellers har tendens til. Denne operation foregik hjemme på værkstedet.

For en god ordens skyld skal lige nævnes, at plankeværket med diverse pæle for længst er fjernet, da det jo i dag ville være noget af en forbrydelse at bruge blåsten, men dengang var det meget almindeligt. Man kan jo bare sammenligne med de gamle træjernbanesveller, som jo åbenbart er den rene gift.

Familien Hansens aftenvisit hos den Berthelsenske familie:

En dejlig sommeraften var vi – hele familien Hansen – som bestod af mine bedsteforældre, Mette og Marius Hansen (som i øvrigt kom sammen med familien Berthelsen privat), min onkel Ejnar, mine forældre, Nete og Harry samt min kone Jutta og mig selv budt på aftenvisit hos familien Berthelsen.

Ankomne til "lille Rybjerg" blev vi budt velkommen af tandlægen nede ved en garage og redskabshus. Her fik mændene så udleveret enten en hakke eller et skuffejern. Damerne gik nu op til fru Berthelsen for her at få en lille passiar.

Vi mænd blev nu anvist nogle lange sand gange, der var anlagt rundt omkring i store cirkler i det ret store græsareal, der yderst gik over i det nærliggende lyngareal. Vi fik nu udleveret hver vores stykke at rengøre, men vi var ikke længere fra hinanden, end vi godt kunne gå og småsludre med hinanden.

Efter ca. en times tid med dette, var gangene nu så rengjorte og vi kunne slutte os til damerne og få en dejlig kop kaffe med tilhørende kager af forskellig art. Herpå sad vi udenfor og hyggede os indtil vi ved mørkets frembrud kørte hjem. Alt i alt en lidt usædvanlig, men hyggelig aftenvisit.

Siddende Harry, I midten Michael og til højre forfatteren Svend Aage. I baggrunden - portrætter af kunstmaler Carl Hedelain - firmaets stifter Marius Hansen

Den nye flagstang

Tandlæge Berthelsen havde bestilt en ny flagstang hos os på Vandel Savværk – hvidmalet, med rød knop foroven og skødeklamp forneden til at binde flaglinen i. Naturligvis også en gedigen flagstangspæl, som jo altid skal være af kærneeg – da netop denne træsort holder sig utrolig længe.

Vel ankommen til "det Berthelsenske palæ" så vi (min onkel Ejnar og mig), at tandlægen allerede havde gravet hullet til egepælen på det sted, hvor man havde valgt, at denne skulle stå. Ja, det ser jo pænt ud – nu kommer jeg med egepælen så kan vi snart få den stampet fast og flagstangen rejst – lige et

øjeblik, sagde tandlæge Berthelsen og løb ind for at hente sit fotoapparat (han var i øvrigt også en god amatør fotograf), hvorpå han gav mig apparatet. Efter at have forklaret lidt om betjeningen, sprang han nu ned i hullet, så kun hans hoved ragede op.

Vil du være så venlig at tage et billede af mit hoved; på billedet at se lå det helt planløst og tilfældigt og flød oven på græsplænen!

Frugtstigen

Engang skulle min far – Harry – og jeg udskifte taget på garagen. Tidligere havde der været stråtag på denne, men det var slidt i bund. Taget blev nu erstattet af sorte bølgeeternitplader. Alt det gamle slidte strå fik vi lov til at køre op i skovfoged Hammers skovparcel, hvor det så kunne ligge og formulde, og det kunne der godt være brug for. Skovfoged Hammer fortalte mig, at han havde plantet 13000 grantræer her, hvorefter der kom flere måneders tørke og træerne gik ud. Jeg spurgte ham om, hvor mange, der ikke var gået ud? 200 var svaret. Så næste år blev der plantet på ny og da artede vejret sig bedre.

Fru Berthelsen, der på det tidspunkt var blevet alene, kom nu ned for at invitere os op til en kop te, som var det foretrukne nydelsesmiddel dengang.

Herved kom vi til at snakke om en splinterny frugtstige, som lå i garagen. Hvad bliver den brugt til? spurgte jeg. Ja, det var Veb, den superoptimist, fortalte hun.

Ugen efter at han havde plantet en del frugttræer i den absolut karrige jord (det rene flyvesand) kom han hjem fra Vejle og havde medbragt denne flotte frugtstige.

Det må bemærkes, at stigen aldrig kom i brug, da frugttræer jo ikke gror så hurtigt på denne egn. Vil du ikke købe den Svend Aage, I har jo mange frugttræer oppe på savværket. Vil du give 100 kr., så er den din?

Hver gang jeg kommer forbi en helt ubrugt frugtstige, som nu ligger oppe på savværket, går mine tanker tilbage til dengang, der stadig var optimister til!

Åses konstatering

Ægteparret Berthelsen fik 3 piger, hvoraf de to bosatte sig i København. Den tredje havde det ikke så let og flyttede derfor hjem til sin mor og boede herefter her, hvor hun også blev passet.

En dag hvor jeg var ude at arbejde der - og jo som sædvanlig blev budt på te ved den tid som nogle vel vil kalde kaffetid, fortalte fru Berthelsen:

Dengang i de første år vi havde ejendommen her og stadig boede i Vejle, cyklede vi herud fredag eftermiddag efter at klinikken havde lukket.

Det var jo noget af en cykeltur og vejene var jo ikke alt for gode (disse var jo f. eks. Ikke asfalterede). Når vi så var kommet fri af den store vej (landevejen fra Vejle til Grindsted) og kommet ud til Randbøl mejeri, var der nogle store sten, hvorpå vi satte os og slappede lidt af, så var resten af vejen ind gennem Frederikshåb plantage den rene svir og helt afslappende.

Her brød Åse nu ind – idet hun sagde: Jeg kan da ikke huske, at vi sad på den sten, mor.

Nej, selvfølgelig kan du ikke det, Åse, for du var jo slet ikke født dengang, svarede fru Berthelsen Efter ca. 1 minuts tid, hvor samtalen gik i en anden retning udbrød Åse så pludselig:

Så var det derfor

Hvad en nabostrid kunne forårsage

Fru Berthelsen viste mig engang en træplade, der sad øverst på en repos, ovenover en trappe, der gik op til loftet. Denne plade var hvidmalet, men det havde den ikke været altid, fortalte fru Berthelsen mig. Da de havde overtaget huset efter kunstmaler Märtens, som dengang boede i naboejendommen – Frederikshåbvej 50, var der på denne plade malet et pragtfuldt hedemaleri. En dag, fortalte hun, kom Veb hjem og fandt en dåse hvid maling og en pensel, hvorpå han malede hele maleriet over med hvid oliemaling.

Han havde været nede i skellet og var kommet op og skændes med Märtens om netop skellet. Derfor kom han hvidglødende hjem for at slette alle spor efter denne formastelige nabo. Maleriet befinder sig stadigvæk på pladen, men nu gemt af adskillige overmalinger.

"Lille Rygbjerg"

Navnet "Lille Rygbjerg" stiftede jeg for første gang bekendtskab med, da jeg var en lille dreng og fulgte med min far op på savværket, hvor man tit efter aftensmaden mødtes og gav den en lille nøk (forberedte måske morgendagens dont). Husk på, det var jo et familieforetagende og man hængte sig ikke så meget i klokkeslæt her.

Når vi så gik hjem (Vi boede jo nede ved stationen, som lå i den anden ende af byen), passerede vi forbi en granit sten som stod ved den vej, der førte ned til, hvor den senere Vandel Flyveplads blev anlagt (i dag Dalgasvej).

På denne sten var der malet bynavne og kilometer afstande samt nogle pile, der pegede i den retning som man skulle. Stenen kan i øvrigt ses, da den i dag er anbragt ved indgangen til Randbøl Sogns Lokalkrav og Museum, på Grindstedvej 31 i Vandel.

Jeg fik her kig på især to bynavne, nemlig St. Almstok og St. Rygbjerg.

Far sagde jeg, står det St. For sankt og er beboerne ude i Almstok katolikker?

Nej, på ingen måde, forklarede far. St. står for Store Almstok og Store Rygbjerg. Efter et øjeblik sagde jeg spørgende, ja, men er der så noget, der hedder Lille Almstok, ja det er der, svarede far. Og Lille Rygbjerg, Ja, det er der også.

Og så blev jeg så meget klogere.

Det etløbende Remington haregevær

Ude i tandlæge Berthelsens entre stod der bag en dør et enkeltløbet hanegevær kaliber 16. Da jeg allerede dengang var, ivrig jæger - i lighed med hele familien Hansen i øvrigt, var det ret naturligt at jeg spurgte tandlægen: Hvad har du i grunden købt det gevær til?

Jeg vidste godt, at tandlægen ikke var i besiddelse af noget jagttegn og overhovedet ikke var jæger.

Det skal jeg sige dig, forklarede han. Det har jeg købt til at skyde harer med, da de vil bide i mine frugttræer.

Ja, med det må du ikke, svarede jeg, da du ikke er i besiddelse af gyldigt jagttegn og i øvrigt er harerne fredet for tiden.

Det er ligegyldigt, svarede tandlægen, kommer de og bider i mine frugttræer, så bliver de skudt! År efter, da fru Berthelsen var blevet ene, var det ligesom om netop dette gevær var blevet i overskud.

Hun spurgte mig så. Svend Aage, du er jo jæger. Vil du ikke have det gamle hanegevær, der står bag døren, så er jeg jo af med det og man ved jo aldrig, hvad sådan et skydevåben kan forårsage af ulykker?

Jo, det ville jeg da gerne, og tog derpå geværet med mig hjem. Her havde jeg det stående i en årrække, men da det var et ombygget forladegevær – model Remington – sluttede det ikke helt tæt i låsestolen. Man fik nogle grimme gnister i ansigtet, når man skød geværet af.

Derfor brugte jeg det i en byttehandel, da jeg købte et nyt Miruko kaliber 12 jagtgevær hos Chr. Skovs jagtbutik i Bording.

Inden jeg købte det nye gevær, havde jeg gået på jagt med en tysk model. Treringet Sauer – de tre ringe stod for "Krupp special Stahl" og lavedes ikke bedre, men da det var en kaliber 16, og jeg gerne ville gå over til en kaliber 12, blev det altså en "over og under" model, som næsten alle skyder med i dag.

Det vil sige, når jeg ikke rammer, er det ikke geværets skyld.

Besøg af Billed Bladet

Fru Berthelsen fortalte mig engang - efter at tandlægen var borte og hans urne var som førnævnt nedsat i en lille lyngbeklædt høj ude på heden – om denne episode.

Der skete dette, at en mand fra Vandel, der kørte i en gammel Volvo og arbejdede for Lego, der havde en mindre filial i Brørup kom kørende i en rasende fart ud ad Frederikshåbvej - på vej til arbejde. Desværre var udstødningen utæt, og der stod en regn af gnister ud til den ene side. Da det ikke havde regnet i flere måneder, antændte han desværre græsribatten og derved heden lige så langt, som han kom frem.

I den friske vind var ilden hurtigt bredt ud over hele østenden af Randbøl hede. Som en løbeild nærmede ilden sig nu i den knastørre lyng tandlægens urneplads.

Umiddelbart inden den nåede denne, slog vinden om og som ved et mirakel blev den lille gravplads forskånet.

Nå, men nu tilbage til fru Berthelsens beretning: En dejlig sommerdag, da jeg sad ude i haven med fødderne i et vaskefad med vand, bankede det på porten og ind kom den nydeligste unge, pæne mand. Han præsenterede sig og fortalte, at han kom fra Billed Bladet. Han kunne godt tænke sig at skrive en artikel om dette lille under eller mirakel, om man vil. Nemlig at vinden var slået om og ilden vendt umiddelbart før gravpladsen. Og så kunne jeg forestille mig at tage et fotografi, hvor De står oppe på højen og med løftet arm siger til ilden: Hertil og ikke længere, for her ligger min mand begravet.

Det kan der overhovedet ikke blive tale om, svarede fru Berthelsen. Hvis du tror, at Veb's minde skal udbasuneres over hele landet, så kan du godt tro om igen.

Journalisten, der åbenbart var en snedig rad, sagde nu: Billed Bladet vil da godt yde Dem en ikke ubetydelig erkendtlighed herfor i form af et større pengebeløb for artiklen.

Derpå blev der svaret af fru Berthelsen: Hvis du tror, at min mands minde er til salg for penge, så kan du godt glemme alt om det.

Nu slog journalisten helt om og slog nu over i religionen og vævrede noget om, at det jo var Guds vilje, at miraklet var sket og derfor var det de højere magter, der var iblandet heri.

Nu blev jeg for alvor vred, fortalte fru Berthelsen mig, for hvis der er noget jeg ikke kan udstå, så er det luskepetere og farisæere. Så kan du godt glemme alt om dit ærinde og forsvinde ud ad den port, du kom ind ad, lød afskedsreplikken. Hvorpå journalisten slukøret luskede bort.

Det kan godt undre og harme mig lidt, at når folk har været udsat for enten en tragedie eller en stor ulykke, så kommer der tit en artikel herom i diverse ugeblade. Efter min mening er dette uetisk og det glæder mig, at Billed Bladets journalist i fru Berthelsen havde mødt sin overmand/kvinde.

Om mødet med en arkitekt, der senere fik en tragisk skæbne

En dag blev vi på Savværket ringet op af fru Berthelsen, der fortalte, at hun havde bestilt en arkitekt til at komme og gå ejendommen igennem. Der var visse skavanker med en læmur og trægavlen imod øst var også ved at vise svaghedstegn.

Min onkel Ejnar og jeg kørte derpå derud den omtalte dag, hvor vi ikke kun mødte arkitekten, men han havde endda taget sin unge søn med, der var arkitektstuderende.

Arkitekten hed Kuno Melby og boede i Skibet. Han var især kendt som kirkearkitekt, da han her havde sin store force.

Muren skulle have luft og der blev ordineret at bore nogle aflange huller i den nederst nede. Trægavlen var udtjent og skulle udskiftes med nyt træværk.

Dette blev gjort af min far Harry og mig på et lidt senere tidspunkt. Efter at vi havde stillet et stillads op, som loven jo kræver, afmonterede vi de gamle brædder, hvorpå vi monterede tagpap, udenpå det, blev der, i 1x5 tommer kernefyld, påsømmet en ny gavlbeklædning 1 på 2. Dvs. Først blev der sat det inderste lag op med to tommers afstand og derefter blev det yderste lag påsømmet. Dette giver en pæn og yderst solid beklædning. Hele gavlen blev til sidst overmalet to gange med oliemaling i farven svenskrød. Herefter skulle sådan en gavl nok holde i mange år fremover.

Nogle år senere læste jeg i avisen, at netop den omtalte arkitekt, Kuno Melby, var omkommet under tragiske omstændigheder.

Han havde været på familieudflugt ud til Søby brunkulslejer. Her var han gået ud på en sandrevle, der herefter pludselig gav efter, og han forsvandt derpå i dybet.

Jeg ved ikke, om jorden vendte sig eller om det bare var kviksand, men så vidt jeg husker, stod der, at han ikke var blevet eftersøgt, da hele området jo er utroligt ustabilt.

Måske var han trukket op til 30 m ned – måske var han skudt ud til en side.

Det er jo nok ikke uden grund, at der mange steder står skilte, hvorpå der står: Betrædelse af dette areal er forbundet med yderste livsfare.

Det kan dog se uskyldigt ud, da der her vokser både græs, mos, lyng og nogle buske – ja selv ret stor træer trives her.

Vildtet færdes her også, men de kan jo heller ikke læse.

Bryllupsgave og afskedsgave

Et par dage før mit giftermål med min forlovede, Jutta, fortalte jeg fru Berthelsen om dette og hun kom så – inden fyraftenstid, inden jeg tog hjem

Svend Aage, dig og Jutta skal hermed have en bryllupsgave her fra det Berthelske hjem. Hvorpå hun overrakte mig en rund, flad glasplade, ca. 10 cm. i diameter og 2 cm tyk.

Farven på denne glasgenstand var dybblå og hun fortalte mig nu, at glasset var romersk glas, hjembragt fra en tur tandlægeparret havde haft til Rom.

Jeg brugte i mange år glaspladen som brevpreser, så hver gang jeg så på den, kunne jeg mindes de gode timer og oplevelser, jeg havde haft hos ægteparret Berthelsen.

De sidste år efter at Åse var gået bort, kunne fru Berthelsen dog ikke bo alene ude på Randbøl Hede og hun ringede derfor op til mig, om jeg ikke kunne flytte hendes ting op til Randbølparken, hvor hun levede sin sidste tid.

Efter veloversstået flytning forærede fru Berthelsen mig, som tak herfor, tre amatørfotos, som tandlægen havde taget. Et fra Italien. Et fra Vejle fjord. Det sidste forestillede et norsk vinterlandskab.

Endvidere forærede hun mig en klar krystalskål med mønstre i.

Du skal vide, fortalte hun, at denne krystalskål består af belgisk bjergkrystal og den fik Veb og jeg foræret i bryllupsgave. Gid den vil bringe lykke og held i den Hansenske familie, som den har gjort i den Berthelske.

Skålen er desværre gået tabt i årenes løb, men de tre indrammede fotografier har jeg da endnu.

I København

Engang flyttede fru Berthelsen til København, hvor hun jo havde 2 døtre og diverse børnebørn, men hun kom dog ret hurtigt tilbage til Lille Rygbjerg på Frederikshåbvej. Hun var der kun et års tid.

Forundret spurgte jeg hende: Jeg troede, at du ville bo i København?

Ja tak, forklarede fru Berthelsen. Der kunne jeg få lov til at sidde på en bænk nede i en park ved en sø. Familien havde næsten aldrig tid til at se forbi. Derfor. Skulle jeg være ensom, så ville jeg da hellere være det her i vante omgivelser. Desuden, når familien kommer på besøg her, er de da nødt til at blive i et par dage.

Nye beboere

Jeg har, efter besøg hos de senere beboere (Jørgen og Bente Rosenskjold – som praktiserer som læger i Billund), der var yderst venlige og gæstfrie, konstateret, at de har anlagt et skøn og dejligt parklignende haveanlæg her.

Dette glædede mig meget at se, og det var også en stor glæde for mig, at de viste mig forskellige ting og bygningsdele, der i årenes løb var gået til, men var blevet restaureret i nøjagtig samme stil og i de samme gedigne materialer. Blandt andet var der til en ny port anvendt kærneeg og håndsmedede porthængsler. Jeg kan med 100 procents sikkerhed sige, at netop sådanne tiltag falder helt i trit med den Berthelsenske ånd.

For resten blev jeg også her præsenteret for et stort flot hedemaleri af Randbøl hede – hængende på en væg bag en sofagrube.

Kunstneren var netop – Alfred Mårtens.

Naboejendommen – Alfred Mårtens

I naboejendommen Frederikshåbvej 50, har der i årenes løb også boet nogle personer der – på ingen måde var uinteressante.

Huset blev jo som før nævnt bygget af maleren Alfred Mårtens i året 1923, da han syntes, at hans tidligere residens i Frederikshåbvej nr. 48 var blevet for lille. Han ville også gerne have et hus med et stort atelier, som der også blev anlagt her, med store vinduer, så der kom masser af lys ind.

Han kaldte huset Ty- i – ly, men husets rigtige navn blev Randbølhus, som også i dag kan ses på en stor kampesten, der er anbragt helt ud til Frederikshåbvej.

Tandlæge Berthelsen, der godt nok var ophavsmand til hedens fredning, var som bekendt ikke ene om dette. Netop naboen og maleren Alfred Mårtens var også en ivrig fortaler og med i den lille gruppe, der til sidst lykkedes med deres arbejde. I dag kan vi kun takke disse fremsynede personer for at fredningen af

Randbøl hede blev gennemført.

Mårtens' malerkunst var af meget høj karat, og han blev da også belønnet herfor. Ud over at hans malerier gik som varmt brød, blev hans malerkunst også antaget på den fornemme censurerede Charlottenborg udstilling.

Alene det at kunne kalde sig Charlottenborg udstiller – foruden sit gode kendte navn – gav hans senere malerkunst et ikke uvelkomment løft i prisen.

Hans malerier var – i lighed med de samtidige Skagensmalere - af en sådan karat, at man kunne se, hvad de forestillede. I modsætning til de senere abstrakte malere, hvor man skal læse på et skilt hvad billedet forestiller.

Vi kan takke ham for utallige billeder fra hans foretrukne motivverden – Randbøl hede. Skarpe iagttagere kan ved selvsyn konstatere, at denne netop på grund af fredningen ikke har ændret karakter.

Det skal også nævnes, at hans portrætmalerier af datidens folk omkring heden giver et fint indtryk af, hvordan hedens folk dengang så ud og gik klædt. Da befolkningen omkring heden ikke indgik i fredningen, giver det et realistisk indtryk af, hvor hærdede disse folk var og hvor spartansk de levede.

Ved opførelsen af Randbølhus blev tømrerarbejdet – som det ses på fotografiet fra rejsegildet – udført af Marius Hansens Tømrerforretning i Vandel.

Jeg er så heldig at være i besiddelse af et af Märtens malerier med motiv af en landgangsmole fra Fur. Dette maleri har bl. a. været repræsenteret på udstilling på Blicheregnens Museum i Thorning og på Musikhøjskolen i Tågelund.

I 1932 forlod Märtens Frederikshåb, hvorefter han erhvervede sig den gamle skole i Karup, hvor han døde i 1936. Han blev kun 48 år gammel.

Pelsgrosserer Schulzberg Löwe

Efter Märtens fraflytning blev Randbølhus nu overtaget af en tidligere pelsgrosserer, hvis navn var Carl Schulzberg Löwe. Et på denne egn ikke helt almindeligt navn, men personen bagved var heller ikke en hr. Hvemsomhelst.

Familien servicerede stadigvæk i Löwes periode ejendommen, derfor mit store kendskab til denne spændende person eller personlighed, om man vil.

Löwe (som jeg nu for nemheds skyld vil benævne ham efterfølgende) havde tjent sin formue ved handel med skind og pelse i det førhen zaristiske Rusland og tildels også i det russisk koloniserede Sibirien.

Under første verdenskrig og den derpå følgende russiske revolution, befandt Löwe sig netop i disse urolige områder og havde opkøbt et større lager af handelsvarer.

En især i Europa efterspurgt og højt prisansat vare, var zobelskind, hvoraf han havde et ikke ubetydeligt antal. Dyrene blev skudt af mesterskytter, da de skulle skydes gennem hovedet for ikke at ødelægge pelsen.

Ja, man kan idag endda drage paralleller til visse fornemme personer i dagens Danmark, der netop har taget navnet Zobel, da navnet jo kommer fra dette ædle og meget fornemme pelsdyr.

Da Löwe jo nok kunne regne ud, at hvis han var rejst med disse varer igennem det

borgerkrigshærgede Rusland, aldrig var nået igennem, men ville måske – efter kort tid være udplyndret. Herefter ville han som grosserer, enten blive hængt op i et træ, eller i heldigste tilfælde skudt på stedet.

Man må huske på, at der på dette tidspunkt ikke herskede lov og orden i dette store område. Tværtimod herskede der kaos og det rene anarki.

Da vejen hjem til Danmark var spærret, måtte han finde en anden løsning. Dette gjorde han ved at erhverve sig 5 vogntog med kuske som skindene så blev læsset på. Derpå gik det hele den lange vej tværs gennem Sibirien ud til kystbyen Vladivostok, hvor lasten blev sendt videre med skib til San Fransisco.

Her var det en smal sag at omlade til tog – i modsætning til Sibirien, hvor den transsibiriske jernbane endnu ikke var anlagt.

Velankommet til New York – ventede en ny omladning til rutebåd der gik direkte til København. Om Löwe havde solgt nogle af skindpelsene i New York skal være usagt, men det har jo nok kommet an på prisen.

En lille episode

Min onkel Ejnar, fortalte mig om engang han som ung tømrersvend var sendt på noget reparationsarbejde hos Löwe i forbindelse med noget murerarbejde, der skulle udføres her. Dengang cyklede man på arbejde og havde værktøj og mindre materialedele fastgjort til cyklen. Jeg har f.eks. stadig en gammel glaskasse, hvor glasruden forsigtigt blev pakket og med hjælp af et par påmonterede læderremme kunne man tage hele kassen på ryggen og transportere diverse glasruder rundt til kunderne.

Velankommen til Randbølhus viste det sig nu, at murerne ikke var færdige med deres del af projektet, så Ejner kunne ikke komme i gang med sin del af arbejdet. Dette gik han ind til Löwe og fortalte.

Efter at han behørigt havde banket på Löwes kontor, kunne han nu berette, at han var kørt forgæves, da murerne jo, som før fortalt, ikke var klar endnu.

Löwe hørte på forklaringen og som vi nu ved, var han en praktisk mand. Så kan De da – og han nævnte nu en anden opgave, der skulle laves.

Nej, det kan jeg ikke, da jeg ikke har værktøj med til netop denne nye opgave – udbrød Ejnar.

Ja, men kan vi så ikke ordne – og så nævnte han et tredje arbejdsfelt, Nej, det kan jeg heller ikke – svarede Ejnar – da jeg heller ikke har medbragt remedier hertil.

Lettere irriteret over at alle hans gode ideer sådan blev kuldkastet – udbrød Löwe nu.

Sig mig engang unge Hansen – har de da husket at tage Deres p.. med?

Jo – det mente Ejnar da nok, at han havde.

Som afskedssalut sagde Llöwe – det var da rart, at der var noget De havde husket.

Erik Rostbøl

En overgang først i tresserne, blev Randbølhus beboet af den kendte filosof, forfatter, foredragsholder og til sidst præst, Erik Rostbøl.

Han havde rejst en del rundt i fjernøsten og her lært at meditere. Han havde, som novice i et japansk zenbuddhistisk kloster, lært at trække vejret rigtigt og i Indien oplevet den hellige elendighed i form af fattigdom, hemmelig tantriseke ritualer og Madheraistempler

Andre lande havde også glæde af hans besøg. Han besøgte blandt andet, foruden Indien og Japan, også Tibet, Kina (Hong Kong), Thailand og byerne Bangkok og Mandalay.

I Norge, hvor han boede i en årrække fandt han sig selv. Her fandt han også sin kone, men ægteskabet holdt ikke og endte med skilsmisse. Desværre på grund af, at han havde fundet en yngre udgave af hustruen. Det kunne næsten ikke være værre, da det netop var hustruens lillesøster han nu flyttede sammen med.

Dette var jo ikke let, da han jo var en kendt foredragsholder i kirkelige kredse.

Han skrev derfor – som en slags forklaring herpå ”Når fundamentet vakler”. Erik Rostbøl skrev som bekendt en række bøger med bibelsk baggrund. Han debuterede med ”Og hanen galede anden gang”. Desuden skrev han også ”Når tiden er inde”, ”Den hellige elendighed”, ”Lyset” m. fl.

Han syntes, jeg skulle læse noget af hans forfatterskab og gav mig bogen ”Og hanen galede anden gang” med hjem. Jeg læste noget i bogen, men den sagde mig ikke noget. Derpå afleverede jeg den igen og sagde tak for lån.

Vil du låne nogle af de andre bøger, jeg har skrevet? Igen – nej tak.

Jeg forstod nok ikke hans forfatterskab og indholdet sagde mig ikke noget.

Indremissionsk Ungdom havde megen glæde af E.R., da han drev noget som blev kaldt ”Unge Hjem”. Her kunne unge indremissionske piger og drenge komme på besøg og få gode råd og vejledning.

Som foredragsholder var han helt eminent og kunne holde en større forsamling fanget, når han bl. a. berettede om sine rejser og oplevelser i det fjerne østen.

Jeg gik forbi Vandel Ungdomsskole en aften og så, at den store gymnastiksal var fyldt til bristepunktet.

Hvad sker der her? Spurgte jeg en forbipasserende.

Det er Erik Rostbøl, der holder foredrag, blev der svaret.

En indremissionsk biskop kaldte E.R. til at blive præst, på trods af, at han ikke havde nogen form for teologisk uddannelse, men han kunne fange publikums opmærksomhed – og er det ikke lige det, det hele drejer sig om?

Det endte så med, at han rejste fra egnen og blev præst på Møn. Sidste gang vi så noget til ham var i en reportage i Billed Bladet. Her bliver hans nye opgave og tidligere meriter pænt omtalt.

Det hele kronedes med et stort fotografi, hvor E.R. og gamle mor Ane (sognets ældste beboer) – jeg tror hun var 102 år gammel- står ude på Møns klint og giver hinanden hånden. Her byder hun E.R. velkommen til sognet.

Josephine Louise Schneiders børnehjem

Efter Erik Rostbøl gik der et stykke tid, hvorefter Randbølhus blev overtaget af ”Josephine Schneiders børnehjem”. Hele indretningen blev nu igen omkalfatret, da det nu gjaldt om, at der her kunne bo så mange børn og diverse plejepersoner som muligt.

Børnene var helt ned til 2 år gamle, men de var meget tillidsfulde kan jeg huske. Måske på grund af deres – i mange tilfælde – sørgelige fortid.

Hvem var Josephine Schneider og hvordan kunne hendes børnehjem på Frederiksberg og København nu pludselig få råd til at købe sådan en feriekoloni, så de anbragte børn kunne komme herud – holdvis – og rekreere sig?

Det vil jeg belyse nærmere her:

J.S. blev født i 1820 og levede til 1887. Hun etablerede 5 børnehjem, hvoraf 3 stadig eksisterer.

Dette var der også brug for, da der dengang som i dag også var mange ulykkelige skæbner i storbyen og ofrene var og er jo desværre som regel børnene.

Hvorfra kommer så disse børn? Her vil jeg citere børnehjemmets egen hjemmeside, der forklarer:

Når et barn flyttes uden for hjemmet og anbringes uden for denne, skyldes det, at det ikke er forsvarligt at lade barnet blive boende – dette kaldes omsorgssvigt, og kan true barnets velfærd, udvikling og opvækst.

Problemer i hjemmet ses ofte i forbindelse med misbrug af alkohol, medicin eller narkotiske stoffer. Ofte har de anbragte børn mistet én eller begge forældre.

Som før beskrevet, var der nu i alt 5 afdelinger af børnehjem i hovedstadsområdet. Da den ny Lyngbymotorvej skulle anlægges, skar den netop lige igennem et af disse børnehjem, der så måtte vige pladsen med efterfølgende nedrivning til følge.

Dette medførte, at børnehjemmet fik udbetalt en større erstatning. Det er netop for disse midler, man erhvervede sig Randbølhus ude på den jyske hede. Her var frisk luft og højt til loftet og masser af muligheder for lange traveture. Dette var noget, de forsømte baggårdsbørn kunne nyde godt af.

Måske blev det for besværligt at flytte frem og tilbage for efter at have fungeret nogle år, holdt børnehjemmet op med at bruge Randbølhus.

I en årrække kunne man nu leje huset til fester og komsammener, da alle faciliteter jo var i orden hertil, men disse arrangementer ebbede ud og huset er i dag i privat eje. De nye beboere holder huset i fin stand med hensyntagen til hele byggestilen, ja farven er f.eks. den samme som den altid har været og brønden på gårdspladsen er blevet bibeholdt som oprindelig.

Tømrer og kunstmaler Harry Hansen

Jeg vil tillade mig her at give en kort beskrivelse af min far, Harry Hansen, da jeg har valgt at bruge netop hans hedemalerier til illustration i mine fortællinger.

Han blev født i Vandel 1910 og døde i samme by i 1988. Altså gammel Vandelborger.

Han stammede på min bedstemors side ude fra en gård ude på den senere Vandel Flyveplads. Gården hed Hedegård og det ikke uden grund, da der her for et par hundrede år siden var lyngklædte hedearealer overalt. Altså, om man så må sige, en filial af Randbøl hede.

Far blev uddannet tømrer og arbejdede i vores familievirksomhed – derudover underviste han også i sløjd på Vandel Ungdomsskole.

I øvrigt var han jo, som i øvrigt alle mænd i den Hansenske tømrerfamilie, ivrige jægere.

Hans glæde for naturen var derfor også nedarvet og da han var en glimrende tegner, begyndte han at gengive denne i form af oliemalerier, da han i disse materialer kunne blande farverne og derved ramme de forskellige nuancer lige på kornet.

Især Randbøl hede betog ham meget og derfor var det naturligt for ham at gengive denne efter bedste evne. Jeg synes da også, at det er lykkedes ham at ramme denne meget godt. Han var i øvrigt autodidakt maler.

Blandt andet er nogle af hans hedemalerier afbildet på det ny anlagte Naturcenter – Kirstinelyst - på Randbøl hede.

Man kan endda bese et af billederne på en sti, der fører op til Staldbakkerne. Billedet gengiver en hyrde, der driver en flok stude over heden.

Det skal lige nævnes, at han havde stor interesse for fortiden og han var i mange år formand for Randbøl Sogns Museumsforening.

Nye tider

Her for nyligt har Naturstyrelsen, ved hjælp af forskellige donationer fra fonde, bygget et stort moderne undervisningscenter lige midt ude på heden. Udgifterne hertil var vistnok 12 millioner. Servicing og vedligeholdelse påhviler dog Naturstyrelsen.

Navnet på dette byggeri, der i øvrigt også omfatter et antal shelters, hvor turister og andre interesserede kan overnatte, er Kirstinelyst Naturcenter.

Da det som sagt er et moderne byggeri, har man ikke kunnet undgå rustfri stålkonstruktioner og store glasfacader, men man har også gjort sig umage for at camouflere og integrere hele bebyggelsen i naturen.

Blandt andet er væggene udvendig beklædt med opstablede lyngtørv og hele tagarealet er belagt med græstørv. Yderligere har man anlagt hele arrangementet i en lille lund, som fra gammel tid var plantet rundt om den tidligere ejendom – Kirstinelyst – måske for at give lidt læ for vestenvinden.

Jeg synes ikke, at det omtalte byggeri skæmmes naturen. Derudover er der anlagt lange gange – eller flis belagte gangstier ud i den fredede hede.

Om dette er i pagt med den oprindelige plan om, at heden skulle være uberørt, skal jeg ikke sige, men man må nu konstatere at heden er åbnet for publikum.

Epilog

Som sagt her jeg nu berettet om nogle ting, som jeg har oplevet om ikke uinteressante personer, jeg har mødt i forbindelse med mit arbejde som tømrer på disse kanter.

Der kunne dog også skrives store tykke bøger om mange andre tiltag i tidens løb på det store fredede hedeareal.

Blandt andet om kartoffeltyskerne, men disse er jo beskrevet op til flere steder. Som et lille kuriosum, kan jeg lige berette, at den bilist, der i sin tid var skyld i, at der gik ild i heden, hed Oehlenschläger og nedstammede i lige linje fra kartoffeltyskerne

Arvegods fra Randbølhus

Gårdlampen som man godt kan kalde antik, blev i sin tid bestilt af den daværende ejer, Carl Schultsberg Løve. Den blev bestilt hos en lokal smedemester, der derefter håndmedede denne. Lampen hang derefter i mange år udenfor Randbølhus, indtil en senere ejer fik den fjernet efter råd fra en københavnsk arkitekt, der var indblandet i renoveringen af stedet. Han mente der skulle moderne belysning op over det hele.

Den lampe skal jo fjernes, så må jeg ikke få den? Spurgte onkel Ejnar

Ja, det må du gerne – ellers ryger den i containeren.

Tak som byder, sagde Ejnar og tog derefter lampen med hjem på det gamle savværk.

Her blev den hængt op og har hængt der lige siden. Til stor glæde og fornøjelse i hverdagen. Selvom savværket har skiftet ejere, nemlig min søn og svigerdatter, har de valgt at lade lampen blive hængende, som gårdlampe.

Man kan godt sige, at denne håndmedede lampe har oplyst beboerne i tidens løb på det gamle savværk. Da den er lavet i gedigen kvalitet, kan den nok blive hængende i mange år fremover.

Det gamle tobaksskab har en noget anden historie:

Vi var ude hos Erik Rostbøl, der på det tidspunkt ejede Randbølhus.

Her skulle vi nedbryde og fjerne et gammelt brændeskur og derefter skulle der bygges et mindre garageanlæg kombineret med et brændehus.

Som sagt så gjort. Det tagpapdækkede og på det tidspunkt pilrødne brændeskur tog vi ned og lagde på vores lastbil for derefter at tage det med hjem og brænde i vores store ovn på værkstedet. Ovnene var stor og rund og kunne derfor tage nogle store stykker træ. Denne ovn gik under navnet Kaptajn Vom og står stadigvæk i det gamle værksted.

Inde i skuret lå noget gammelt træ og andet affald. Heriblandt var der et afrakket skab, der højst sandsynligt stammede fra en gammel ejendom på Randbøl hede.

Jeg spurgte nu Erik Rostbøl om, hvad der skulle ske med det der gamle skabsmøbel.

Tag det bare, alt skal væk. Der er intet, der er noget værd, svarede Rostbøl.

Som sagt så gjort. Vi tog det hele med, men jeg kunne ikke nænne at smide det gamle afrakkede tobaksskab i Kaptajn Vom. Derfor lagde jeg det op på vores loft.

Her lå det i en 10 års tid. Da hændte der det, at en sløjdlærer hente fra den nærliggende Vandel Ungdomsskole var en tur oppe på vores loft. Efter turen derop kom han med spørgsmålet:

Hvem tilhører det gamle skabsmonster, der ligger deroppe?

Det er mit, svarede jeg.

Kan jeg ikke købe det. Du kan få 100 kr. For det.

Nej tak. Jeg har selv planer om at få skabet restaureret, svarede jeg.

Hvad med at bytte lige over med en kasse øl? Prøvede læreren nu igen.

Nej tak. Jeg skal faktisk lige til at begynde restaureringen.

Herefter gik jeg i min fritid i gang med det ret store projekt. Nye hængsler, beslag, nye gesimslister, udlusning af defekt træ m.m.

Efter lang tids restaureringsarbejde, afleverede jeg hele herligheden henne hos den tidligere malermester Herluf Petersen, der var god til antikmaling.

Vi fandt de gamle farverester, ja endda årstallet og bogstavssignaturen kunne svagt anes.

Alt blev malet i de gamle originale farver og årstal og signatur blev også malet på igen.

Nogle af Harry Hansens hede billeder

Parti fra Staldbakkerne set mod vest

Et par delvis tilgroede vandreklitter fra Randbøl Hede

Syvårssøerne i den nærliggende Frederikshåb plantage